

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

УДК 37. 091. 12 : 36 - 051

Т. М. Гужва

КРИТЕРІЇ СФОРМОВАНOSTІ ПРОФЕСІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників передбачає не тільки оволодіння студентами системою професійних знань, умінь та навичок, а й формування необхідних особистісних якостей, засвоєння ними особливої системи професійних цінностей. Накопичений у нашій країні досвід фахового навчання студентів спеціальності «соціальна робота» у вищих навчальних закладах, на наш погляд, потребує осмислення й корекції, оскільки не в повній мірі враховує аксіологічні аспекти майбутньої професії. Сьогодні існує потреба в доповненні змісту, технологій професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, обґрунтуванні та реалізації педагогічних умов, які б забезпечували ефективність формування в них системи професійних цінностей.

Важливим і надзвичайно складним моментом у вирішенні цього завдання є визначення критеріїв сформованості професійних цінностей, які дають можливість об'єктивно оцінювати рівень їх засвоєння майбутніми фахівцями. Слід мати на увазі, що про ці критерії повинен знати і орієнтуватися на них не тільки дослідник чи викладач вищого навчального закладу, а й сам майбутній соціальний працівник. Це дасть йому змогу сформувати критеріальний стиль професійної діяльності, який на відміну від рольового чи ситуативного є вільним стилем з вибором рішень у відповідності до критеріїв свого ціннісного поля.

Проблема цінностей і ціннісних орієнтацій вивчається представниками різних наук. Її теоретичні аспекти (природа цінностей, термінальні й інструментальні цінності, їх субординація) досліджувалась у роботах В. Тугарінова, М. Рокича, А. Ручки, А.Г. Здравомыслова, В. Сластенина та ін. Певне відображення питання, пов'язані з формуванням цінностей і ціннісних орієнтацій, знайшли в науковій літературі, присвяченій професійній підготовці соціальних педагогів та соціальних працівників (В. Бочарова, А. Вербицький, І. Зверева, О. Карпенко, Л. Віннікова, А. Кулікова, Н. Шмельова та ін.). Проте згадані автори не ставили за мету визначення критеріїв їх сформованості у майбутніх фахівців соціальної роботи.

Виключення складають дисертаційні роботи І. Фрейнкіної, в якій розроблені критерії сформованості професійних цінностей у майбутніх

спеціалістів туристичної індустрії в умовах інноваційної практичної підготовки, І. Меншикової, яка запропонувала систему критеріїв для спеціалістів соціальної роботи в Росії. В нашій країні спеціальних робіт з означеної проблематики поки що немає.

Мета статті – обґрунтувати основні критерії сформованості професійних цінностей у майбутніх соціальних працівників та визначити їх сутнісні характеристики.

У сучасній науковій літературі термін „критерій” (від грецьк. „kritei6n” – „засіб судження, прийняття рішення”) визначається як головна ознака, на основі якої відбувається оцінювання, визначення або класифікація предметів, явищ, якостей, засіб вимірювання [1, с. 471].

Приймаючи це визначення, зробимо деякі акценти. По-перше, наголосимо, що критерії поділяють на логічні (формальні), в основу яких покладено закони логіки, й емпіричні (експериментальні), які базуються на експериментальних даних. По-друге, підкреслимо, що суттєвими ознаками будь-якого критерію є повнота (критерій має досить повно відображати сутність явища, що аналізується), достовірність та об’єктивність (критерій має сприяти отриманню об’єктивних даних про стан розвитку якості, що діагностується). М. Вергасов звертає увагу на подібні ж ознаки й веде мову про ефективність (критерій повинен найбільш точно відображати фактори, що впливають на оцінюваний параметр) та надійність і високу достовірність (забезпечується достатньою статистикою оцінок за обраним критерієм) [2, с. 35–36].

Враховуючи вищезазначене, при визначенні критеріїв сформованості професійних цінностей майбутніх соціальних працівників слід окреслити їх такими, щоб вони не містили в собі протиріччя й відповідали прийнятим нормам і стандартам професійної соціальної роботи. Ми будемо спиратись також на діяльнісний підхід (П.Я. Гальперін, В.В. Давидов, О.М. Леонтєв, Н.Ф. Тализіна, А.В. Усова та ін.), який успішно реалізований у багатьох експериментальних дослідженнях. Нашими вихідними позиціями для визначення критеріїв сформованості професійних цінностей майбутніх соціальних працівників є наступні:

а) майбутній соціальний працівник повинен мати уявлення про систему професійних цінностей та бажання оволодіти певними знаннями з цього приводу;

б) майбутній соціальний працівник має бути підготовленим до застосування набутих знань у своїй професійній діяльності та житті, тобто його діяльність та поведінка повинна відповідати засвоєним професійним цінностям;

в) майбутній соціальний працівник повинен бути спроможним до самоусвідомлення, самопізнання, самооцінки власної системи професійних цінностей, до співвіднесення з цією системою власної професійної діяльності й поведінки. Він також повинен бути готовим до того, щоб самостійно внести до неї певні корективи.

На підставі вищевикладених позицій, які узгоджуються з вимогами кваліфікаційної характеристики фахівця соціальної роботи, ми визначаємо в якості основних наступні критерії сформованості професійних цінностей майбутніх соціальних працівників: 1) когнітивний критерій; 2) операційно-діяльнісний критерій; 3) рефлексивний критерій.

Когнітивний критерій відображає рівень засвоєння майбутніми фахівцями соціальної сфери знань про природу й сутність цінностей, підходи до їх класифікації, про особливості професійних цінностей як таких та сутнісні ознаки професійних цінностей соціального працівника. Він також включає вміння узагальнювати, аналізувати матеріал та давати йому оцінку.

Операційно-діяльнісний критерій сформованості професійних цінностей відображає рівень умінь та навичок професійної діяльності, володіння майбутніми фахівцями технологіями соціальної роботи, які дають можливість активно включатись у самостійний пошук, у відкриття нового, створюють умови для конструювання власної професійної діяльності у відповідності до засвоєних професійних цінностей.

Перш ніж характеризувати рефлексивний критерій сформованості професійних цінностей у майбутніх соціальних працівників, звернемося до самого поняття «рефлексія». У філософському словнику це поняття визначається як принцип мислення людини, який направляє його на осмислення й усвідомлення власних форм і передумов, критичний аналіз змісту й методів пізнання [5, с. 579]. Психологи наголошують, що рефлексивна свідомість проявляється в осмисленні і переживанні людиною як окремої дії, вчинку, так і смислу буття. Виникнення у людини здатності до рефлексії свідчить про високий рівень її самосвідомості, готовність до пізнання самого себе, корекції своєї поведінки, способу життя [3]. Ю. Громико, розглядаючи педагогічні аспекти рефлексії, звернув увагу на залежність її функцій від типових форм організації мислєдіяльності. На його думку, при задачній формі організації мислєдіяльності рефлексія забезпечує усвідомлення ситуації й перехід від стереотипного способу дії до знаходження нового способу, який є найбільш адекватним [4, с. 15].

Враховуючи вищезазначене, ми маємо підстави стверджувати, що рефлексивний критерій відображає щонайменше два моменти: а) самооцінку рівня знань про природу й сутність цінностей, особливості професійних цінностей соціального працівника; б) спроможність здійснювати саморегуляцію діяльності й поведінки у відповідності до засвоєних професійних цінностей, здатність до самоконтролю.

Таким чином, теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка педагогічних умов, які забезпечують ефективність формування професійних цінностей майбутніх соціальних працівників, потребує визначення критеріїв їх сформованості. Спираючись на діяльнісний підхід до підготовки фахівців соціальної сфери та враховуючи їх

професійне призначення, можна стверджувати, що основними засобами вимірювання сформованості професійних цінностей є когнітивний, операційно-діяльнісний та рефлексивний критерії.

Подальшого дослідження потребують питання, пов'язані з визначенням показників та рівнів сформованості професійних цінностей та ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників.

Список використаної літератури

1. Большой толковый словарь русского языка / сост. и гл. ред. С. А. Кузнецов. – СПб. : „Норинт”, 1998. – 1536 с. **2. Вергасов В. М.** Активизация познавательной деятельности студентов в высшей школе / В. М. Вергасов. – К. :Высш. шк., 1985. – 176 с. **3. Винославська О. В.,** Бреусенко-Кузнецов О. А., Зливков В. Л., Апішева А. Ш., Васильева О. С. Психологія. Навчальний посібник / К.: Фірма "ІНКОС", 2005.- 351 с. **4. Громыко Ю. В.** Организационно-деятельностные игры и развитие образования / Ю. В. Громыко. – М. : НМУ, 1992. – 312 с. **5. Философский** энциклопедический словарь / Под ред. Л. Ф. Ильичева, П. И. Федосеева, С. М. Ковалева и др. – М. : Советская энциклопедия, 1989. – 815 с.

Гужва Т. М. Критерії сформованості професійних цінностей майбутніх соціальних працівників

У статті визначено й охарактеризовано критерії сформованості професійних цінностей у майбутніх соціальних працівників. Підставою для їх виділення слугували норми і стандарти професійної соціальної роботи, вимоги кваліфікаційної характеристики фахівця соціальної роботи, діяльнісний підхід до його підготовки. В якості основних обґрунтовано наступні критерії сформованості професійних цінностей майбутніх соціальних працівників: 1) когнітивний; 2) операційно-діяльнісний; 3) рефлексивний.

Ключові слова: професійні цінності, когнітивний критерій, операційно-діяльнісний критерій, рефлексивний критерій.

Гужва Т. М. Критерии сформированности профессиональных ценностей будущих социальных работников

В статье определены и охарактеризованы критерии сформированности профессиональных ценностей будущего социального работника. Основанием для их выделения послужили нормы и стандарты профессиональной социальной работы, требования квалификационной характеристики специалиста по социальной работе, деятельностный подход к его подготовке. В качестве основных выделены следующие критерии сформированности профессиональных ценностей будущего социального работника: 1) когнитивный; 2) операционно-деятельностный; 3) рефлексивный.

Ключевые слова: профессиональные ценности, когнитивный критерий, операционно-деятельностный критерий, рефлексивный критерий.

Guzhva T. M. Criteria of formation of professional values of future social workers

The criteria of professional values formation of future social worker are determined and defined in the article. Norms and standards of professional social work, requirements of qualified characteristic of specialist on social work, activity-based approach became the foundation for their selection.

The following criteria of formed professional values of future social worker are selected: 1) cognitive; 2) operation and activity based; 3) reflexive.

Keywords: professional values, cognitive criterion, operation and activity based criterion, reflexive criterion.

Стаття надійшла до редакції 26.03.2012 р.

Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК: 37.013:504.03

В. О. Лей

**ЛАНДШАФТНА ПЕДАГОГІКА В СТРУКТУРІ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ІНЖЕНЕРНО-
ЕКОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ**

Генеральна мета концепції сталого розвитку пов'язана з гармонізацією соціально-економічного й екологічного розвитку людської цивілізації. Сучасна система вищої технічної освіти, також як і класична система підготовки вчителів, відповідальна за виконання даного соціального замовлення. У Севастопольському національному технічному університеті нами розроблено модель педагогічної підготовки майбутнього фахівця інженерно-екологічного профілю, яка може збагатити сучасну систему педагогічної освіти в Україні. Підготовка всебічних викладачів-екологів, що володіють методиками навчання, виховання й розвитку екологічної особистості, є актуальною й значимою у зв'язку із проблемою збереження ландшафтно-екологічної своєрідності територій. Концепція ландшафтно-педагогіки є конкретизацією ландшафтно-средового підходу в екологічній освіті й дозволяє вирішувати комплекс завдань з виховання «громадянина планети», здатного увійти у відносини коеволюції з природою.